

УКРАЇНА

(19) UA

(11) 46282

(13) A

(51) B30B1/00

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІОПИС
ДО ДЕКЛАРАЦІЙНОГО ПАТЕНТУ
НА ВИНАХІДвидається під
відповідальність
власника
патенту

(54) СПОСІБ ОТРИМАННЯ ТВЕРДИХ РОЗЧИНІВ НА ОСНОВІ SnTe

1

2

(21) 2001063726

(22) 01 06 2001

(24) 15 05 2002

(46) 15 05 2002, Бюл. № 5, 2002 р.

(72) Фрейк Дмитро Михайлович, Межиловська Любов Йосипівна, Никируй Любомир Іванович, Матеїк Галина Дмитрівна, Михайльонка Руслан Ярославович

(73) ПРИКАРПАТСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В. СТЕФАНИКА

(57) 1 Спосіб отримання твердих розчинів на основі SnTe, який полягає в тому, що вихідну речовину, розташовану в кварцовій вакуумованій ампулі, поміщають у піч, методом ступінчастого

нагріву синтезують, витримують при максимальній температурі, після чого охолоджують до кімнатної, який відрізняється тим, що як вихідну речовину використовують окремі елементи напівпровідникової чистоти, співвідношення яких відповідає твердому розчину $(\text{SnTe})_{1-x}(\text{Cu}_2\text{Te})_x$, нагрів ампули проводять до температури $T=900^\circ\text{C}$, витримують протягом 2 год, з наступним охолодженням до кімнатної температури при швидкості 60 град/год, отримані зразки відпалюють при $350-400^\circ\text{C}$ протягом 300 год.

2 Спосіб по п. 1, який відрізняється тим, що як вихідну речовину використовують твердий розчин при $x=0,03$

Винахід відноситься до технології напівпровідникових матеріалів і може бути застосований в приладобудуванні, термоелектриці, оптоелектроніці.

Халькогенідні напівпровідники групи $\text{A}^{\text{IV}}\text{B}^{\text{VI}}$ PbTe , SnTe , PbSe , тверді розчини PbTe-SnTe , PbTe-PbSe , що використовуються як термоелектричні матеріали, отримують у вигляді моно- чи полікристалів з розплаву або з газової фази (Анатичук Л.И. Термоэлементы и термоэлектрические устройства. Справочник - Киев: Наукова думка - 1979 - 768 с.)

Однак ці способи їх отримання складні, дорогі, не дозволяють плавно керувати електричними і термоелектричними параметрами.

Найбільш близьким, до запропонованого винаходу є спосіб отримання твердих розчинів на основі SnTe, який полягає в тому, що вихідну речовину, розташовану в кварцовій вакуумованій ампулі, поміщають у піч, методом ступінчастого нагріву синтезують, витримують при максимальній температурі, після чого охолоджують до кімнатної (Глебовский В.Г., Бурцев В.Т. Плавка металлов и сплавов в свещенном состоянии - М: Металлургия, 1974 - 176 с.)

В основу винаходу поставлене завдання створити спосіб отримання твердих розчинів на основі SnTe, в якому зміна параметрів технологічного режиму та вибір матеріалу як

вихідної речовини дозволили б отримати матеріал з наперед заданими термоелектричними параметрами.

Поставлене завдання вирішується тим, що в способі отримання твердих розчинів на основі SnTe, який полягає в тому, що вихідну речовину, розташовану в кварцовій вакуумованій ампулі, поміщають у піч, методом ступінчастого нагріву синтезують, витримують при максимальній температурі, після чого охолоджують до кімнатної, згідно з винаходом, як вихідну речовину використовували окремі елементи напівпровідникової чистоти, співвідношення яких відповідає твердому розчину $(\text{SnTe})_{1-x}(\text{Si}_2\text{Te})_x$ нагрів ампули проводять до температури $T=900^\circ\text{C}$, витримують при цій температурі протягом 2 год, з наступним охолодженням до кімнатної температури при швидкості 60 град/год.

Експериментальне встановлено, що всі термоелектричні параметри залежать від вмісту телуриду міді в твердому розчині. Його збільшення супроводжується ростом термо-е.р.с., зменшенням електропровідності, теплопровідності і концентрації носіїв заряду до $x=0,03$. Це пов'язано із складним процесом, який полягає у заповненні вакансій слюда і в утворенні нових дефектів, які зв'язані з різними структурними порушеннями. На ділянці до 4 мол. % залежність термоелектричних параметрів від складу

(13) A

(11) 46282

(19) UA

відповідає положення рівня Фермі в першій підзоні, коли в явищах переносу приймають участь легкі дірки. При $x > 4$ мол. % рівень Фермі відповідає такому положенню, коли поряд з легкими дірками починають про себе заявляти важкі дірки із другої підзони з великою ефективною масою. Наведені вище режими є оптимальними, які забезпечують найкращі термоелектричні властивості твердого розчину $\text{SnTe}-\text{Cu}_2\text{Te}$.

На фіг. зображено залежність безрозмірної термоелектричної добротності ZT твердого розчину $\text{SnTe}-\text{Cu}_2\text{Te}$ від складу.

Спосіб отримання твердих розчинів на основі SnTe здійснювався таким чином. Як вихідну речовину використовували окремі елементи напівпровідникової чистоти, співвідношення яких відповідає твердому розчину $(\text{SnTe})_{1-x}(\text{Cu}_2\text{Te})_x$.

Вихідну речовину розташовують в кварцовій вакуумованій ампулі яку поміщають в піч, методом ступінчастого нагріву синтезують, нагрівають до максимальної температури $T = 900^\circ\text{C}$, витримують протягом 2 год і після чого охолоджують до кімнатної температури з швидкістю $60^\circ\text{C}/\text{год}$.

Приклад конкретного виконання

Як вихідну речовину використовують окремі елементи напівпровідникової чистоти. Синтез проводили в кварцових ампулах при тиску $10^{-1} - 10^{-3}$ Па методом ступінчастого нагріву. Синтезовані зразки витримували при максимальній температурі $T = 900^\circ\text{C}$ протягом 2 год, з наступним охолодженням до кімнатної температури при швидкості $60^\circ\text{C}/\text{год}$. Всі сплави відпалювали при $350 - 400^\circ\text{C}$ протягом 300 год.

Основні їх параметри наведені в таблиці.

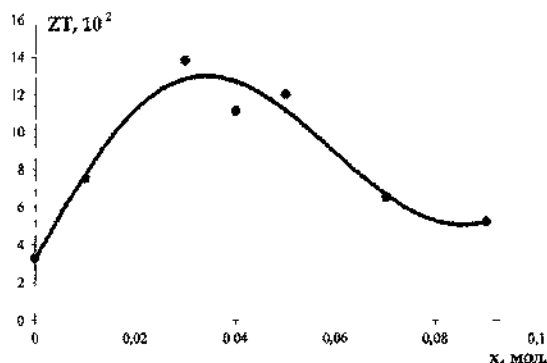
Таблиця

Параметри твердого розчину $(\text{SnTe})_{1-x}(\text{Cu}_2\text{Te})_x$ (при 300 К)

№ п/п	x	α , мкВ/К	σ , Ом $^{-1}\text{см}^{-1}$	χ , 10^{-2} , Вт $\text{см}^{-1}\text{К}^{-1}$	$\alpha^2\sigma$, 10^6 , Вт $\text{см}^{-1}\text{К}^{-2}$	Z , 10^{-3} , К $^{-1}$	ZT
1	0,01	40	7000	4,4	11,2	0,25	0,075
2	0,03	57	4900	3,5	16,25	0,46	0,138
3	0,04	48	5500	3,4	12,65	0,37	0,111

Як бачимо з таблиці, склад $x = 0,03$ твердого розчину $(\text{SnTe})_{1-x}(\text{Cu}_2\text{Te})_x$, позиція 2, забезпечує найбільше значення безрозмірної

термоелектричної добротності ZT . Одержані матеріали можуть використовуватись для потреб термоелектрики і приладобудування.

Фіг.

ДП «Український інститут промислової власності» (Укрпатент)

вул. Сим'ї Хохлових, 15, м. Київ, 04119, Україна

(044) 456 – 20 – 90

ТОВ «Міжнародний науковий комітет»

вул. Артема, 77, м. Київ, 04050, Україна

(044) 216 – 32 – 71